ФОНД НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука „Ново знание”
ISSN 2367-4598 (Online)
Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge Journal of Science
ISSN 2367-4598 (Online)
Academic Publishing House “Talent”
University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

http://science.uard.bg

BULGARIA'S PLACE IN WORLD TOURISM (AN ATTEMPT TO POSITIONING)

Krasimir Levkov
University of agribusiness and rural development – Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The article presents an attempt to determine the place of Bulgaria in global tourism by using the indicators included in the report of the World Economic Forum in 2015. The positions of the country are compared with those of its main competitors in the Balkan region.
Key words: Tourism, Travel & Tourism Competitiveness Index, Positioning

МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ (ОПИТ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ)

Красимир Левков
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

Резюме: Статията представя опит за определяне мястото на България в световния туризъм чрез използване на показателите, включени в доклада на Световния икономически форум за 2015 г. Позициите на страната са съпоставени с тези на основните й конкуренти в Балканския регион.
Ключови думи: туризъм, индекс на туристическа конкурентоспособност, позициониране

ПОСТАНОВКА НА ВЪПРОСА

Проблемът за конкурентоспособността в туризма не е нов, но тематичните публикации в тази специфична област у нас са малко. Най-значителен принос в това отношение има М. Рибов. [1, 2] Той характеризира основно конкурентоспособността на туристическия продукт. Някои конкретни проблеми на туристическата конкурентоспособност на България са очертани от О. Стоичкова. [3]

Все още у нас и в чужбина са малко изследванията, анализиращи не само количествените, но и качествените характеристики на националните туристически системи и осигуряващи възможност за обективни сравнения. Считаме, че такъв характер има анализът на Световния икономически форум. [4] За целите на този анализ се изчислява синтетичният показател „индекс на туристическа конкурентоспособност“ (*The Travel & Tourism Competitiveness Index, TTCI*). При изчисляването на индекса за 2015 г. са включени 141 страни, включително и нашата. Обобщеният индекс включва 4 субиндекса, формирани от общо 14 стълба (групи от показатели), като общият брой на показателите в стълбовете е 90 (прил. 1).

МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ

Стойностите в тези 14 стълба са изчислени въз основа на данните от проучване, проведено от Световния икономически форум, като големината им варира от 1 до 7. Всеки един от стълбовете е изчислен като средна аритметична стойност на отделните субкомпоненти. След това субиндексите се изчисляват като среднопретеглени стойности на включените стълбове. Общата оценка на индекса се получава като средна аритметична стойност на четирите субиндекса.

Позициите на България и на основните ѝ конкуренти на Балканите, сравнени с трите водещи страни в света по отделните компоненти на индекса за 2015 г., са следните:

Стълб 1. Бизнес среда

1. Сингапур	6,13
2. Хонконг	6,08
3. ОАЕ	5,90
...	
59. Турция	4,54
73. Черна гора	4,39
85. България	**4,22**
96. Румъния	4,11
104. Гърция	4,04
125. Хърватия	3,65

Средната стойност по стълб 1 за България е 4,22 и това я нарежда на 85-то място в света, далеч от лидерите Сингапур, Хонконг и ОАЕ. Най-ниската стойност при отделните субкомпоненти на стълб 1 е 2,46 за показател 1.04.Ефективност на правната рамка – 123-то място. В същото време страната ни е 17-а в света по показател 1.09. Разходи за започване на бизнес и 28-а по показател 1.12.Обща данъчна ставка.

Оценките на останалите балкански страни по Стълб 1 са сравнително близки до тази на България. По-добре е оценена бизнес средата в Турция и Черна гора, а с по-ниски оценки от нашата са Румъния, Гърция и Хърватия.

Стълб 2. Безопасност и сигурност

1. Финландия	6,70
2. Катар	6,61
3. ОАЕ	6,60
...	
28. Хърватия	6,00
47. Черна гора	5,69
57. Гърция	5,49
65. Румъния	5,42
78. България	**5,24**
121. Турция	4,23

Оценката ни по Стълб 2 е 5,24 и ни поставя на 78-о място в света. Лидер е Финландия с 6,70, следвана от Катар и ОАЕ.

Повечето от балканските ни конкуренти са по-напред от нас в подреждането, като най-високо е оценена Хърватия (6,00). След нас е само Турция с оценка 4,23 – 121-во място в света. Между отделните субкомпоненти най-ниска е оценката ни по показател 2.02. Надеждност на полицейските служби – 3,27, 111-о място в света.

Стълб 3. Здраве и хигиена

1. Австрия	6,97
2. Германия	6,85
3. Литва	6,81
…	
5. България	**6,70**
9. Гърция	6,57
18. Хърватия	6,33
46. Румъния	5,94
55. Черна гора	5,71
63. Турция	5,41

По показателите на Стълб 3 България е най-високо оценена – с 6,70. Петата ни позиция в света е най-висока между избраните за сравнение балкански страни и много близка до тези на лидерите Австрия, Германия и Литва. Оставяме настрани удовлетвореността от качеството на здравните услуги, но е факт, че у нас броят на лекарите и на болничните легла спрямо броя на населението е между най-високите в света, а разпространението на ХИВ и малария – между най-ниските.

Стълб 4. Човешки ресурси и пазар на труда

1. Швейцария	5,64
2. Исландия	5,49
3. Сингапур	5,49
...	
35. Черна гора	4,85
45. Гърция	4,75
48. България	**4,72**
64. Румъния	4,56
80. Хърватия	4,41
88. Турция	4,30

Човешките ресурси са определящ фактор за конкурентоспособността не само на туризма, но и на цялата икономика. Оценката на България по Стълб 4 е 4,72. Тя е с почти цяла единица по-назад от лидера Швейцария, заемайки 48-о място в света.

Стойностите на балканските страни са близки. Малко пред България са Черна гора и Гърция, а след нас са Румъния, Хърватия и Турция.

България е оценена най-ниско (с 3,30 заема 126-о място в света) по показатели 4.03. Продължителност на обучение на персонала и 4.06. Лесно намиране на квалифицирани служители – оценка 3,13, 120-о място в света. Последният проблем се проявява все по-често в редица икономически отрасли, а при туризма е особено силно изразен.

Стълб 5. ИКТ готовност (развитие на ИКТ)

1. Финландия	6,37
2. Хонгконг	6,22
3. Дания	6,18
...	
38. Хърватия	5,03
47. България	**4,76**
49. Гърция	4,71
58. Черна гора	4,42
59. Румъния	4,36
68. Турция	4,17

Съвременният туризъм и цялостният икономически живот са немислими без широката употреба на ИКТ. Макар и сравнително далеч от лидерите Финландия, Дания и Хонконг, България заема 47-о място в света със средна оценка по Стълб 5 от 4,76. От балканските страни ни изпреварва единствено Хърватия.

Като слабо звено в оценките ни се очертава тази по субкомпонент 5.08. Качество на доставките на електроенергия – 4,23, 85-о място в света.

Стълб 6. Приоритизация на туризма

1. Малта	6,03
2. Маврций	5,96
3. Кипър	5,96
...	
24. Гърция	5,36
67. Черна гора	4,57
74. Хърватия	4,51
83. Турция	4,39
88. Румъния	4,34
95. България	**4,18**

Оценките по Стълб 6 показват доколко туризмът е приоритетен отрасъл в националната икономика. Въпреки важното му социално-икономическо значение и широкото прокламиране на туризма като приоритетен отрасъл, оценката на България по този стълб е едва 4,18 (95-о място в света!). Страната ни е далеч назад не само от световните лидери, но изостава и от балканските си конкуренти.

Между отделните субкомпоненти най-слаба е позицията ни по показател 6.06. Рейтинг на националната стратегия за туристически бранд – 121-то място в света показва красноречиво трудната разпознаваемост на българския туристически бранд и ниската ефективност на националната ни туристическа политика!

Стълб 7. Международна отвореност

1. Сингапур	5,25
2. Чили	4,65
3. Нова Зеландия	4,55
...	
19. Хърватия	4,14
25. Гърция	4,09
42. Румъния	3,91
45. България	**3,87**
61. Турция	3,34
100. Черна гора	2,44

В глобалната ера международната отвореност е присъща на почти всяка икономика, макар и в различна степен. Тя влияе силно върху развитието на международните икономически отношения, включително и на международния туризъм. Стойността по този стълб се формира от три субкомпонента: 7.01. Визов режим; 7.02. Откритост на двустранните споразумения за въздухоплавателни услуги; 7.03. Брой на регионалните търговски споразумения в сила.

Със средна оценка от 3,87 България заема 45-о място в света. Тя изостава силно от лидерите Сингапур, Чили и Н. Зеландия и отстъпва на преките си конкуренти Хърватия и Гърция, като е почти наравно с Румъния.

Стълб 8. Ценова конкурентоспособност

1. Иран	6,62
2. Египет	6,19
3. Индонезия	6,11
…	
35. България	**5,08**
54. Румъния	4,89

84. Черна гора 4,48
94. Турция 4,37
101. Хърватия 4,28
113. Гърция 3,93

Оценката по Стълб 8 се формира от 4 субкомпонента: 8.01. Цени на билетите и летищни такси; 8.02. Индекс на хотелските цени; 8.03. Паритет на покупателната способност; 8.04. Ценови нива на горивата.

Като световни лидери в това отношение се изявяват страни с нисък стандарт на живот: Иран, Египет и Индонезия. Между балканските страни България е най-високо класирана с оценка 5,08 и 35-о място в света. Това се дължи преди всичко на ниските цени на хотелските услуги – по оценка на субкомпонент 8.02 сме на пето място в света!

Стълб 9. Устойчивост на околната среда

1. Швейцария 5,63
2. Ирландия 5,31
3. Финландия 5,25

...

27. България 4,62

42. Хърватия 4,38
46. Румъния 4,36
55. Черна гора 4,30
61. Гърция 4,19
95. Турция 3,83

Стълб 9 се базира на 10 субкомпонента (прил. 1). С оценка 4,62 България заема 27-о място в света и изпреварва останалите балкански страни. Но има още много резерви, тъй като по отношение на някои субкомпоненти позициите ни не са никак добри: 105-о място по показател 9.01, 114-то по 9.02, 110-о по 9.03 и 107-о по 9.04. Освен със строгостта и изпълнението на екологичното законодателство, проблеми имаме и с устойчивостта на туристическата индустрия и с високата концентрация на фини прахови частици.

Стълб 10. Инфраструктура на въздушния транспорт

1. Канада 6,75
2. САЩ 5,95
3. ОАЕ 5,91

...

6. Турция 4,66
27. Гърция 4,25
53. Хърватия 3,06
56. Черна гора 3,03

79. България 2,46

87. Румъния 2,34

Стълб 11. Сухопътна и пристанищна инфраструктура

1. Хонконг 6,45
2. Сингапур 6,44
3. Нидерландия 6,21

...

44. Хърватия 4,20
51. Гърция 4,01
54. Турция 3,88
66. Черна гора 3,51

79. България 3,26

91. Румъния 3,10

Стълбове 10 и 11 характеризират състоянието на транспортната инфраструктура (съответно на въздушния транспорт при стълб 10 и на сухопътния и водния при

стълб 11). Това е стара слабост на българската икономика и позициите ни (79-о място в света) в подреждането по двата стълба го потвърждават.

Между балканските ни конкуренти с малка разлика след нас е единствено Румъния. Най-впечатляващо е представянето на Турция при инфраструктурата на въздушния транспорт, където страната заема 6-о място в света и първо на Балканите.

Стълб 12.Инфраструктура за туристическо обслужване

1. Австрия	6,83
2. Кипър	6,77
3. Италия	6,66
…	
6. Хърватия	6,35
12. Гърция	6,08
13. България	**6,06**
19. Черна гора	5,84
38. Турция	5,04
42. Румъния	5,01

Стълб 12 характеризира някои от елементите на туристическата инфраструктура (прил. 1). С най-висока средна оценка в света е Австрия (6,83).

Балканските страни като цяло са относително добре позиционирани, като се вместват между шестото (Хърватия) и 42-рото място (Румъния), а България с оценка 6,06 е тринадесета в света и трета на Балканите, непосредствено след Гърция.

Стълб 13. Природни ресурси

1. Бразилия	6,01
2. Австралия	5,31
3. САЩ	5,27
...	
33. Хърватия	3,80
46. Гърция	3,49
48. България	**3,44**
73. Турция	2,78
75. Черна гора	2,76
79. Румъния	2,70

Стълб 13 характеризира състоянието на природните ресурси като важно условие за развитие на туризма. Субкомпонентите му представят не само местното биоразнообразие и качеството на природната среда като цяло, но и цифровото търсене на природосъобразен туризъм.

Представянето на България е задоволително. С оценка 3,44 тя заема 48-о място в света, а на Балканите отстъпва само на Хърватия и Гърция. Парадоксалното е, че зад тази нелоша позиция се крият диаметрално противоположни оценки при различните субкомпоненти. Заемаме 10-о място в света по относителен дял на защитените територии от общата ни площ (над 35%), но по качество на природната среда (субкомпонент 13.05) сме 126-и!

Стълб 14. Културни ресурси и бизнес туризъм

1. Испания	6,69
2. Франция	6,56
3. Италия	6,51
...	
16. Турция	3,83
32. Гърция	2,82
36. Хърватия	2,67
49. Румъния	2,07
54. България	**1,96**
134. Черна гора	1,09

Не е по-добра картината и по отношение на Стълб 14, който представя състоянието на ресурсите за културен и бизнес туризъм. Неслучайно страните с най-добри позиции по този стълб – Испания и Франция – са водещи и в комплексното подреждане по всички стълбове.

Въпреки безспорното си културно наследство, България остава с ниска средна оценка от 1,96, като заема 54-то място в света, а между балканските страни изпреварва единствено Черна гора.

Най-сериозно е изоставането ни по последните два субкомпонента: 14.04. Брой на срещите на международни асоциации и 14.05. Цифрово търсене на културен и развлекателен туризъм – съответно 62-ро и 77-о място в света.

Общата стойност на индекса на туристическа конкурентоспособност се изчислява като средна аритметична от стойностите по отделните субиндекси.

Подреждането на първите 5 страни в света за 2015 г. е следното:

1. Испания 5,31
2. Франция 5,24
3. Германия 5,22
4. САЩ 5,12
5. Великобритания 5,12

Освен САЩ, в топ 5 влизат 4 европейски държави с големи традиции в туризма и с високоефективни национални туристически системи.

Със стойност на индекса 4,05 България заема 49-о място в света по туристическа конкурентоспособност. Макар и с малка разлика в стойността на индекса и в заеманата позиция в света, страната отстъпва на основните си балкански конкуренти – Гърция, Хърватия и Турция, като изпреварва само Румъния и Черна гора:

31. Гърция 4,36
33. Хърватия 4,30
44. Турция 4,08
49. България 4,05
66. Румъния 3,78
67. Черна гора 3,75

Таблица 1. Място на България в света и на Балканите
по отделните стълбове на Индекса на туристическа конкурентоспособност, 2015 г.
Table 1. The Position of Bulgaria in the World and in the Balkans by 14 Pilars of the TTCI

Стълб	Място		Стълб	Място	
	в света	на Балканите		в света	на Балканите
1	85	3	8	35	1
2	78	5	9	27	1
3	5	1	10	79	5
4	48	3	11	79	5
5	47	2	12	13	3
6	95	6	13	48	3
7	45	4	14	54	5

Източник: The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015.
Source: The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015.

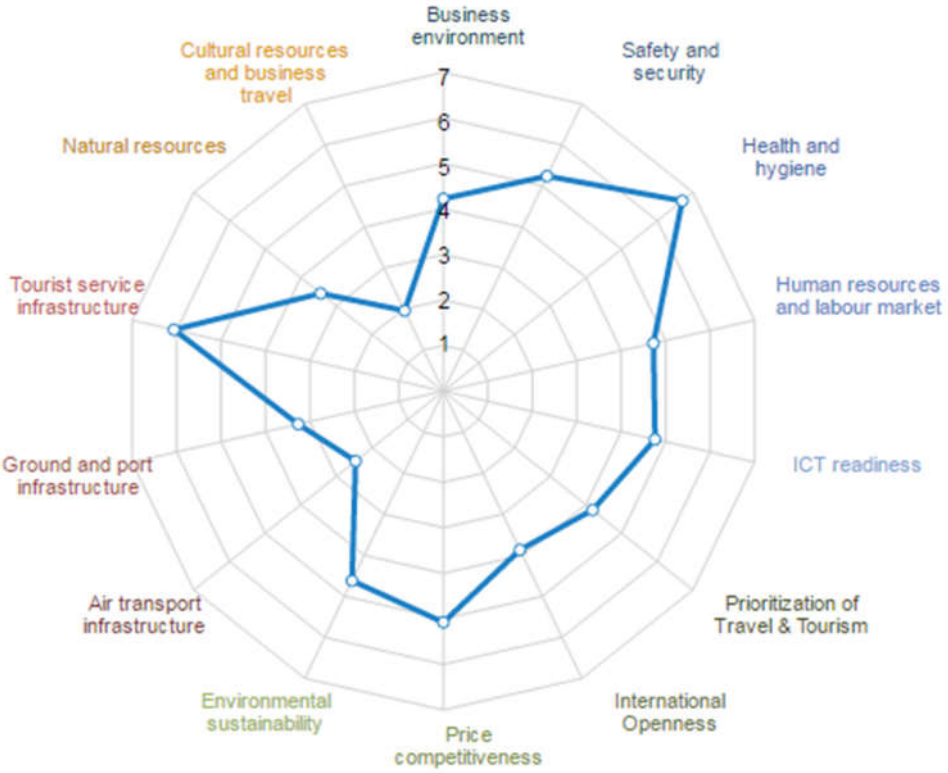

Фиг. 1. Векторно представяне на позициите на България по четиринадесетте стълба на TTCI.

Fig. 1. The Position of Bulgaria by 14 Pilars of the TTCI

Източник: The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015.

Source: The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015.

ИЗВОДИ

➢ Туристическата конкурентоспособност на България на настоящия етап може да се оцени като задоволителна. По нейната стойност страната е на 49-о място в света и четвърто на Балканите.

➢ Оценките по отделните стълбове, както и заеманите позиции от страната варират в много широки граници (Табл. 1, Фиг. 1). Техният анализ позволява да се открият силните и слабите страни на българската икономика и на туристическата ни система в частност.

➢ Като **силни страни** се очертават резултатите и позициите ни по стълбове *3. Здраве и хигиена*, *8. Ценова конкурентоспособност* и *9. Устойчивост на околната среда*. И при трите стълба България е регионален лидер и заема място в първата ¼ на включените 141 страни. За благоприятни може да се приемат също позициите ни по *стълб 12. Туристическа инфраструктура* (трето място на Балканите и 13-то в света) и *стълб 5. ИКТ готовност* (съответно второ и 47-о).

➢ За **задоволителни** могат да се считат позициите ни по онези стълбове, по които заемаме места в средата на подреждането на Балканите и в света. Такива са стълбовете *4. Човешки ресурси и пазар на труда*, *7. Международна отвореност* и *13. Природни ресурси*.

➢ **Слабите страни** се проявяват най-ярко във връзка с позициите ни по стълбове *2. Сигурност и безопасност, 6. Приоритизация на туризма, 10.*

Инфраструктура на въздушния транспорт, 11. Сухопътна и пристанищна инфраструктура и 14. Културни ресурси и бизнес туризъм.

ПРЕПОРЪКИ

➢ Планирането и провеждането на **туристическата политика на България** да отчита обективните международни оценки на туристическата конкурентоспособност на страната.

➢ Основен акцент в работата за нейното повишаване трябва да бъде **подобряването на позициите ни по идентифицираните слаби страни**, свързани с повишаването на сигурността и безопасността на туристите, приоритизацията на туризма, подобряването на транспортната инфраструктура и стимулиране развитието на деловия туризъм.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рибов, М. Конкуренция и конкурентоспособност на туристическия продукт. София: Стопанство, 2000.
2. Рибов, М. Управление на конкурентоспособността в туризма. София: Тракия-М, 2003.
3. Стоичкова, О. Проблеми за повишаване на конкурентоспособността на туристическата индустрия на България. New Knowledge Journal of Science. ISSN 1314 - 5703.
4. The Travel & Tourism Competitiveness Index 2015. В: http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2015.

Приложение 1. Показатели за измерване на TTCI
Annex 1. Indicators to measure of TTCI

Субиндекс А. Околна среда
Стълб 1. Бизнес среда
1.01. Права на собственост
1.02. Влияние на правилата за преки чуждестранни инвестиции
1.03. Ефективност на правната рамка при уреждане на юридически спорове
1.04. Ефективност на правната рамка при разрешаване на административни спорове
1.05. Необходимо време за получаване на разрешение за строеж
1.06. Разходи за получаване на разрешение за строеж
1.07. Пазарна доминация
1.08. Необходимо време за започване на бизнес
1.09. Разходи за започване на бизнес
1.10. Обхват и ефект на облагане на стимули за работа
1.11. Обхват и ефект на облагане на стимули за инвестиции
1.12. Обща данъчна ставка
Стълб 2. Безопасност и сигурност
2.01. Бизнес разходи за борба с престъпността и насилието
2.02. Надеждност на полицейските служби
2.03. Бизнес разходи за борба с тероризма
2.04. Индекс на честота на тероризма
2.05. Убийства на 100 хил. души от населението
Стълб 3. Здраве и хигиена
3.01. Брой на лекарите спрямо общия брой на населението
3.02. Достъп до канализация
3.03. Достъп до пречистена питейна вода
3.04. Болнични легла спрямо общия брой на населението
3.05. Разпространение на ХИВ
3.06. Разпространение на маларията
Стълб 4. Човешки ресурси и пазар на труда
Квалификация на работната сила
4.01. Коефициент на записване в начална училищна степен
4.02. Коефициент на записване в средна училищна степен
4.03. Продължителност на обучение на персонала
4.04. Отношение към клиентите
Пазар на труда
4.05. Движение на работната сила (наемане и освобождаване)
4.06. Лесно намиране на квалифицирани служители
4.07. Лесно наемане на чуждестранни работници
4.08. Заплащане и производителност
4.09. Дял на жените в работната сила
Стълб 5. ИКТ готовност
5.01. Използване на ИКТ при сделки бизнес – бизнес
5.02. Използване на интернет при сделки бизнес – потребител
5.03. Дял на хората, използващи интернет
5,04. Абонати на широколентов интернет
5.05. Абонати на мобилни телефонни
5.06. Абонати на мобилен широколентов достъп
5.07. Мобилно мрежово покритие
5.08. Качество на доставките на електроенергия

Субиндекс B. Туристическа политика и условия за развитие на туризма
Стълб 6. Приоритизация на туризма
6.01. Приоритизиране на туризма от страна на правителството
6.02. Държавни разходи за развитието на туризма
6.03. Ефективност на туристическия маркетинг
6.04. Обхват на годишните данни за туризма
6.05. Срокове за предоставяне на месечни/тримесечни данни за туризма
6.06. Рейтинг на националната стратегия за туристически бранд
Стълб 7. Международна отвореност
7.01. Визов режим
7.02. Отвореност на двустранните споразумения за въздухоплавателни услуги
7.03. Брой на регионалните търговски споразумения в сила
Стълб 8. Ценова конкурентоспособност
8.01. Цени на самолетни билети и летищни такси
8.02. Индекс на хотелските цени
8.03. Паритет на покупателната способност
8.04. Ценови нива на горивата
Стълб 9. Устойчивост на околната среда
9.01. Строгост на екологичното законодателство
9.02. Изпълнение на екологичното законодателство
9.03. Устойчивост на туристическата индустрия
9.04. Концентрация на фини прахови частици
9.05. Брой ратификации на договори за околната среда
9.06. Baseline стрес вода
9.07. Застрашени видове
9.08. Промяна в лесистостта
9.09. Пречистване на отпадните води
9.10. Натиск върху крайбрежния риболов
Субиндекс C. Инфраструктура
Стълб 10. Инфраструктура на въздушния транспорт
10.01. Качество на инфраструктурата на въздушния транспорт
10.02. Капацитет на вътрешния въздушен транспорт
10.03. Капацитет на международния въздушен транспорт
10.04. Самолетен трафик (брой излитания)
10.05. Плътност (гъстота) на летищата
10.06. Брой авиокомпании, оперираци в страната
Стълб 11. Сухопътна и пристанищна инфраструктура
11.01. Качество на пътищата
11.02. Качество на железопътната инфраструктура
11.03. Качество на пристанищната инфраструктура
11.04. Качество на сухопътната транспортна мрежа
11.05. Гъстота на жп линиите
11.06. Гъстота на пътната мрежа
11.07. Гъстота на пътищата с трайна настилка
Стълб 12. Инфраструктура за туристическо обслужване
12.01. Хотелски стаи
12.02. Брой на бизнес пътуванията
12.03. Наличие на големи компании за коли под наем
12.04. Банкомати, приемащи Visa карти
Субиндекс D. Природни и културни ресурси
Стълб 13. Природни ресурси
13.01. Брой на природните обекти, част от световното наследство
13.02. Общ брой на известните видове
13.03. Общ брой на защитените територии
13.04. Цифрово търсене на природосъобразен туризъм

13.05. Качество на природната среда
Стълб 14. Културни ресурси и бизнес туризъм
14.01. Брой на културните обекти, част от световното наследство
14.02. Брой на обектите, част от нематериалното културно наследство
14.03. Брой на спортните стадиони
14.04. Брой на срещите на международни асоциации
14.05. Цифрово търсене на културен и развлекателен туризъм.